

**Спеціалізованій вченій раді Д.26.053.01
у Національному педагогічному університеті
імені М.П.Драгоманова**

В І Д Г У К

офіційного опонента Павленка Анатолія Івановича – доктора педагогічних наук, професора кафедри соціальної роботи Комунального вищого навчального закладу “Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія”

Запорізької обласної ради на дисертацію

Куха Аркадія Миколайовича

**«Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів
фізики в умовах освітньо-інформаційного середовища»**

представленої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальностями: 13.00.00.04 – теорія і методика професійної освіти, 13.00.02 – теорія та методика навчання фізики

Визначена Законом України «Про вищу освіту» модернізація сучасної вищої педагогічної освіти в контексті об'єднання європейського освітнього простору передбачає, насамперед, підготовку компетентного вчителя, який усвідомлює свою соціальну відповідальність і здатний до виконання завдань соціалізації своїх учнів, встановленого Законом України «Про освіту» (2017 рік), має високий рівень культури та широкий науковий світогляд, уміє ефективно діяти й досягати нових загальноосвітніх цілей, пов'язаних з розвитком особистості та життєвої компетентності у соціальному середовищі. А отже провідною умовою успішної професійної педагогічної діяльності стає вміння перебудовувати її з урахуванням соціально значущих цілей. Саме на цих засадах повинні розширюватися й поглиблюватися знання і шліфуватися компетенції та особистісні якості майбутнього педагога.

Актуальність і важливість поставленої дисертантом проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізики в умовах освітньо-інформаційного середовища зумовлюється відсутністю сучасної системної методологічної, теоретичної та методичної бази впровадження середовищного підходу у вищій освіті, що в синергетичному вимірі результативно об'єднує систему підготовки майбутніх учителів фізики у вищому закладі освіти і спрямовує на цілісну і компетентнісно-спрямовану професійну діяльність.

Погоджуючись з обґрунтуванням актуальності обраної теми наукового дослідження, варто констатувати, що дисертант справедливо й небезпідставно акцентує увагу на важливості розв'язання низки значущих суперечностей і методичних проблем, пов'язаних з професійною підготовкою майбутніх

учителів фізики. Така діагностована потреба вимагає наукового обґрунтування і розроблення професійно-методичної системи підготовки майбутнього вчителя фізики в умовах освітньо-інформаційного середовища, як єдності її фундаментальної, методичної та технологічної складових.

Дослідження виконано у відповідності до тематичного плану науково-дослідних робіт кафедри теорії та методики навчання фізики і астрономії НПУ імені М. П. Драгоманова (протокол № 3 від 22 листопада 2003 року) та відображає наукові дослідження кафедри методики викладання фізики і дисциплін технологічної освітньої галузі Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка в рамках держбюджетних тем «Інноваційні технології формування фахівця в умовах особистісно орієнтованого навчання та ступеневої освіти» (держ. реєстр. № 0107U004349, 2007-2009 рр.), «Управління процесами формування фахових компетентностей майбутніх учителів фізико-технологічного профілю в умовах євроінтеграції» (держ. реєстр. № 0110U002856, 2010 - 2012 рр.), «Інноваційні технології управління якістю підготовки майбутніх учителів фізико-технологічного профілю» (держ. реєстр. № 0113U000488, 2013 - 2015 рр.).

Сама тема проведеного дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 6 від 25 грудня 2003 року) та узгоджена в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 10 від 26 грудня 2006 року).

Зміст дисертації викладено переважно літературною мовою і відображає логічну структуру наукового пошуку. У *вступі* обґрунтовано актуальність і соціальну доцільність розв'язання наукової проблеми; чітко й лаконічно сформульовані об'єкт, предмет, мета, завдання і методи дослідження; висвітлено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; охарактеризовано особистий внесок здобувача у дослідженні; наведено інформацію про апробацію та впровадження результатів дисертаційної роботи.

У першому розділі **«Професійно-методичні основи формування особистості вчителя фізики»**, що має загальнотеоретичну, професійно-педагогічну спрямованість, аналізуються потенційні можливості дидактики фізики у педагогічному вищому закладі освіти з позицій сучасного компетентісного підходу у вищій освіті, зокрема - проєктованих якостей особистості майбутнього вчителя фізики.

Середовищний підхід до розгляду дидактичної системи дозволив дисертанту у кінцевому рахунку уточнити мету дидактики фізики у педагогічному вищому закладі освіти з позицій створення умов функціонування такої освітньої системи, де забезпечуються процеси розвитку і саморозвитку

здібностей і компетентностей студента, його інтелектуального потенціалу в професійно-методичному аспекті.

Дане обґрунтоване цілепокладання логічно призвело до розуміння і подальшого розгляду і дослідження нового особистісного освітнього результату - професійно-методичної компетентності майбутнього учителя фізики, як інтегрованої сукупності мотиваційно-цільового, когнітивного, операційного й операціонально-дослідницького та емоційно-ціннісного компонентів професійної підготовки. У змісті розділу обґрунтовуються і визначаються компоненти і рівні професійно-методичної підготовки вчителя фізики на основі розгляду і осмислення фізичного об'єкта як дидактичної задачі.

Теоретичний аналіз дозволив дисертанту дійти до важливого висновку, що методика навчання фізики, як навчальна дисципліна, є цілісною структурою навчальної інформації, що вивчається у ВНЗ - у складі системи теоретичного, практичного, прикладного, діяльнісного, евристичного і гуманітарного компонентів, представлених у змістовому, процесуальному і ієрархічному рівнях. І тоді формування професійно-методичної компетентності майбутнього вчителя фізики здійснюється в основному при вивченні дисциплін методичного циклу, які систематизують й узагальнюють змістові лінії шкільного курсу фізики на основі їх поглиблення при вивченні фундаментальних дисциплін університетського курсу. Саме на цій основі обґрунтовується структура дидактичного процесу підготовки вчителя фізики в сучасному педагогічному університеті, з якою ми погоджуємося.

У другому розділі дисертації **«Теоретичні основи системи професійно-методичної підготовки учителя фізики»** здійснено послідовне обґрунтування різнорівневих концептуальних положень системи професійно-методичної підготовки майбутнього вчителя фізики та моделей її реалізації на основі принципу цілісності.

Це освітньо-доктринальний рівень, рівень стандарту фізичної освіти, рівень законів і принципів навчання, рівень змісту і технологій, та, зрештою, рівень структурної моделі навчання у професійно-методичній підготовці вчителя фізики.

Такий підхід дозволив визначити ефективну, на наш погляд, модельну «надструктуру» класичної дидактичної системи у професійно-методичній підготовці майбутнього вчителя фізики. Модель має чітку циклічну побудову, реалізує фрактальний підхід у виділенні компонентів системи, може бути перенесена на інший рівень освіти (середня освіта, середня спеціальна, вища), дозволяє моделювати і прогнозувати сучасні процеси і тенденції розвитку освітньої системи. Структура відображає динамічний взаємозв'язок системи і центральної її ланки - особистості майбутнього вчителя фізики.

Запропонована методична система професійно-методичної підготовки майбутнього вчителя фізики виглядає відкритою та переважно повною і збалансованою.

У третьому розділі **«Освітньо-інформаційне середовище в структурі фахової підготовки вчителя фізики»** визначаються роль і місце освітньо-інформаційного середовища у дидактичному процесі та проектуванні змісту і структури компетентностей, які формуються в процесі вивчення теорії та методики навчання фізики. При цьому обраний полікомпонентний підхід до розгляду структури методичної компетентності: соціальної, полікультурної, комунікативної, інформаційної, самоосвітньої та продуктивної творчої діяльності.

Визначення освітньо-інформаційного середовища подається дисертантом у безпосередньому зв'язку і в межах технології навчання та предметно-професійного контексту дидактики фізики, з чим ми погоджуємося і підтримуємо.

Сучасне освітнє середовище розглядається у дослідженні як двокомпонентне, що складається із *ресурсної складової*, як навчально-матеріальної бази та *ідейної складової*, що визначається складно опосередкованими зв'язками з реальним світом, які формуються в процесі життєдіяльності людини (як на стихійному, так і на організованому рівнях пізнання). Більш за все, з такою структурою потрібно також погодитися, бо на нашу думку, до ідейної складової в такому разі належить саме і професійно-діяльнісний контекст дидактики фізики.

У четвертому розділі **«Зміст дидактики фізики і методична підготовка вчителя фізики»** здобувачем обґрунтовано актуальність професійно-середовищного переосмислення змісту дидактики фізики, принципи відбору навчального матеріалу та методи його реалізації в навчальному процесі. Запропоновано методичні підходи до розв'язання проблеми формування фахової компетентності майбутніх вчителів фізики в сучасних соціально-освітніх умовах.

З цією метою виділено структурні компоненти реалізації модульної технології навчання дидактики фізики у складі теоретичного, практичного, навчально-дослідницького та мотиваційного модулів. Визначено, що пізнавальна діяльність студента характеризується певними рівнями пізнавальної самостійності і може бути реалізована через систему методичних завдань.

Виходячи з позицій задачного підходу, що дидактична задача – це мета, визначена об'єктивно-предметними умовами її досягнення, дисертант доказово розглядає категорію цільової навчальної програми, яка і визначає мету навчання, об'єктивно-предметні умови та засоби досягнення мети. При цьому відповідним

чином сформованому навчальному (педагогічному, освітньому) середовищу у досягненні цілей навчання відводиться провідна роль.

У п'ятому розділі **«Ефективність професійно-методичної підготовки вчителя фізики»** наведено дані про вибірку, результати експериментальної перевірки наукового дослідження, а саме: описано основні етапи проведення педагогічного експерименту, проаналізовано результати формувального експерименту, статистично доведено достовірність змін у показниках рівня фундаментальної підготовки студентів експериментальних і контрольних груп за результатами навчання. Педагогічний експеримент загалом підтвердив педагогічну доцільність та ефективність запропонованої методичної системи навчання майбутніх учителів фізики, орієнтованої на формування фахової компетентності майбутніх учителів фізики.

Свідченням не лише теоретичного, а й, насамперед, практичного значення результатів дослідження є те, що її основні теоретичні положення доведено до практичної реалізації у вигляді розроблених і апробованих в низці педагогічних вишів України навчально-методичних посібників.

Загальні висновки дисертації досить обґрунтовані та повністю відбивають її сутність. Зміст автореферату відображає основні положення дисертаційної роботи. Автором опубліковано 89 публікацій, що з достатньою повнотою висвітлюють результати дослідження, а саме: 2 монографії, 12 навчально-методичних посібників, 44 статті у наукових фахових виданнях, 8 статей у міжнародних наукових виданнях фахового спрямування, 23 статті і тези й матеріали науково-практичних конференцій.

Важливим є те, що результати наукового дослідження А.М.Куха впроваджено в навчально-виховний процес шести вищих закладів освіти – як національних, класичних, так і державних педагогічних університетів України.

Дисертаційне дослідження А.М.Куха не позбавлене окремих недоліків, викладених нижче у зауваженнях і побажаннях:

1. Автореферат, на жаль, не позбавлений прикрих поодиноких помилок друку, неточностей у написанні прізвищ науковців, русизмів (О.В.Сергєєв, Л.С.Виготський, с.7).

2. Виглядає не зовсім точним співвідношення об'єкту дослідження і предмета дослідження дисертації у тій частині, що стосується лише процесу формування професійних знань майбутніх вчителів фізики. Доцільніше, на наш погляд, було б говорити про процес професійної підготовки і вже подальший розгляд професійних компетентностей майбутніх вчителів у предметі.

3. Аналіз результативної частини змісту дисертації дає підставу стверджувати, на нашу думку, що у меті дослідження можна говорити про

досягнення підвищення ефективності оволодіння майбутніми вчителями фізики не тільки фізичними і технічними, а й технологічними знаннями.

4. У «Вступі» достатньо переконливо обґрунтовується реалізація системного підходу як «оволодіння цілісної сукупності елементів освіти», «системної підготовки фахівця», що отримує свій подальший поглиблений розвиток у науковій новизні та подальшому викладі дослідження (зокрема, кластерний, фрактальний та культурологічний аналіз та підходи у створенні методичної системи), проте в теоретичній основі дослідження у переліку психолого-педагогічних теорій перебільшена увага надається традиційно-класичним із них, і чомусь не згадується про теорію систем, синергетичну теорію та інші (і використані!) новітні теоретичні підходи. Це дещо послаблює іміджевий аспект викладу результатів дослідження у вступі.

5. У другому і п'ятому пунктах теоретичної новизни дослідження, з якими ми у загальному вимірі погоджуємося, доповнення про створення НМК та комп'ютерного забезпечення навчання дисциплін «Методика навчання фізики» та «Методика навчання фізики у вищій школі» все ж таки слід віднести до розгляду практичного значення дослідження.

6. Сприйняття структури змісту дисертації, на нашу думку, значно б покращилося з більш послідовним урахуванням рівнів вищої освіти (бакалаврським, магістерським) у професійній підготовці майбутніх вчителів.

7. Дисертант відібрав і використав для дослідження достатньо повну джерельну базу (575 найменувань), але електронні ресурси використані порівняно мало, що дещо звужує доступ до неї.

8. Текстовий зворот «формування особистості вчителя фізики» без компетентісного контексту і посилань на загальні теоретичні засади дослідження у назві першого розділу дисертаційного дослідження, на наш погляд, слід визнати не досить вдалим (адже розділ побудований саме на розгляді загальних теоретичних засад дидактики фізики у вищій школі, а особистісні якості входять, як важлива компонента, у сучасне визначення компетентності). Хоча сам теоретичний і компетентісний підхід і контекст у подальшому змісті розділу розкритий достатньо повно.

9. Дисертант не завжди послідовний у дотриманні наскрізного термінологічного апарату дослідження, зокрема, вживає терміни «професійно-методична компетентність» і «методична компетентність» вчителя фізики; «освітньо-інформаційне» і «освітнє» середовище; «вчитель фізики» і «майбутній вчитель фізики», як видається, досить часто без відповідного до конкретної ситуації розмежування.

10. Загальні висновки дисертації сприймалися б більш переконливо із більш чітким узагальненням позитивних експериментальних результатів, отриманих і наведених автором у п'ятому розділі дисертаційного дослідження.

Сформульовані зауваження суттєво не применшують рівня теоретико-практичної значущості отриманих здобувачем результатів і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

ВИСНОВКИ

Докладне ознайомлення з дисертаційною роботою, авторефератом та публікаціями дозволяють дійти висновку, що дисертація **Куха Аркадія Миколайовича** «Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів фізики в умовах освітньо-інформаційного середовища» є самостійною завершеною працею, містить нові науково обґрунтовані результати в галузі теорії та методики професійного освіти а також теорії і методики навчання фізики, які розв'язують важливу науково-прикладну проблему професійної підготовки майбутніх учителів фізики в умовах освітньо-інформаційного середовища в педагогічних університетах.

Вважаю, що дисертація «Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів фізики в умовах освітньо-інформаційного середовища» за своїм змістом, теоретичним обґрунтуванням, новизною наукових результатів, ступенем впровадження у практику відповідає кваліфікаційним вимогам до докторських дисертацій згідно пп. 9-13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р., та конкретизованих щодо оформлення дисертацій наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальностями 13.00.00.04 – теорія і методика професійної освіти, 13.00.02 – теорія та методика навчання фізики.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи
Комунального вищого навчального закладу «Хортицька національна
навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради

А. І. Павленко

«Підпис професора кафедри соціальної роботи,
професора д.п.н. Павленка А.І. підтверджую»

Ю. В. Ванис